

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ

Іванко Андрій Борисович

УДК 371.4 /092/ /477/
1-19

**ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА
І.Г.ТКАЧЕНКА (1919-1994 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор
Завіна Віталій Іванович,
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
перший проректор

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН
України **Кузь Володимир Григорович**,
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини, професор кафедри дошкільної
педагогіки і психології

кандидат педагогічних наук **Левченко Григорій
Євменович**, учений секретар апарату Президії АПН
України, старший науковий співробітник

Провідна установа: Полтавський державний педагогічний університет імені
В.Г. Короленка, кафедра педагогіки, Міністерство
освіти і науки України, м. Полтава

Захист відбудеться 12 жовтня 2006 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 в Інституті педагогіки АПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Артема, 52-д.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій частині Інституту педагогіки АПН України (04053, м. Київ, вул. Артема, 52-д.).

Автореферат розісланий 11 вересня 2006 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Д. Березівська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Процес розбудови незалежної демократичної держави вимагає глибоких модернізаційних змін в національній системі освіти, у якій органічно поєднуються надбання світової педагогічної думки з досягненнями вітчизняної школи та педагогічної науки в різні періоди надзвичайно складної історії України.

Подальший розвиток української школи неможливий без глибокого систематичного вивчення попереднього досвіду, зокрема, нагромадженого українською радянською школою в 50-70-ті роки ХХ ст., адже з проголошенням незалежності нашої держави відкрилися нові можливості об'єктивного, незаангажованого дослідження радянського етапу розвитку педагогічної науки й шкільної практики. Саме тоді педагогічні колективи Павлівської, Богданівської №1, Созонівської, Маловисківської №3, Комишуватської, Новоукраїнської №6, Новопразької, Гайворонської №5, Новгородківської №2, Олександрійських №№2,10,13 середніх шкіл були центрами новаторської педагогічної думки, творчого пошуку, високоефективної організації навчально-виховного процесу, їх творчий доробок був знам'ям не лише в Кіровоградській області, Україні, але й у колишньому Союзі і за його межами. Поруч з видатним педагогом В.О.Сухомлинським в області виросла група теоретично підготовлених, ініціативних керівників шкіл, які шляхом систематичних пошуків, експериментальних досліджень згуртували колективи педагогів-одномудців, досягли стабільних результатів у навчанні і вихованні учнівської молоді (Н.А.Калініченко, М.І.Кодак, П.Ф.Козуль, Б.М.Кофман, С.Г.Максютін, Г.К.Настасьєв, Ф.Ф.Оксанич, Г.М.Перебийніс, А.Б.Резнік, І.Г.Ткаченко та ін.). Проблеми, які успішно вирішувалися відомими педагогічними колективами, є актуальними і життєво важливими для сучасної школи і педагогіки.

Протягом 70-90-х рр. ХХ ст. педагогічна наука збагатилася змістовними дослідженнями, присвяченими педагогічній і науковій діяльності видатного українського вченого-педагога В.О.Сухомлинського, але залишається малодослідженим життя, педагогічна діяльність багатьох відомих педагогів Кіровоградщини. Одним з них є Іван Гурович Ткаченко (1919-1994рр.) - талановитий учений-педагог, Герой Соціалістичної праці, кандидат педагогічних наук, заслужений учитель України, який протягом 35 років очолював Богданівську середню школу №1 Знам'янського району. Він працював науковим кореспондентом Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, керував створеною цим інститутом науковою лабораторією з трудового виховання АПН УРСР, був активним учасником

багатьох обласних, всеукраїнських і всесоюзних науково-практичних та науково-теоретичних конференцій, педагогічних читань, обирався делегатом учительських з'їздів.

Спираючись на досягнення педагогічної і психологічної науки, узагальнюючи власний багатий досвід роботи в системі народної освіти, І.Г.Ткаченко на науковій основі розв'язував складні проблеми трудового навчання і виховання, соціалізації учнівської молоді, зробив значний внесок в розробку актуальних проблем управління школою, післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів. Маючи енциклопедичні знання, організаторський талант, володіючи прогностичними і аналітичними вміннями, він створив власну оригінальну авторську модель управління сільською школою, яка забезпечувала органічний взаємозв'язок педагогічної науки і новаторської практики. Досвід його управлінської діяльності, роботи з керівниками закладів освіти має вагоме значення для сьогоденного директорського корпусу України.

З ім'ям І.Г.Ткаченка асоціюються вагомі результати в гармонійному поєднанні трудового, морального, інтелектуального, естетичного виховання, досягнуті педагогічним колективом Богданівської школи в 50-70-ті рр.

І.Г.Ткаченко автор 9 книг, біля 200 статей у збірниках наукових праць, в педагогічних журналах та газетах. Загальний тираж книг богданівського директора становить близько 150 тис. примірників. Він залишив по собі велику епістолярну спадщину, яка ще чекає свого дослідника.

Різним аспектам педагогічної діяльності І.Г.Ткаченка були присвячені статті, рецензії в періодичних виданнях радянського періоду (О.П.Володін, П.Д.Зеленгур, А.Я.Розенберг, С.В.Шиповський) та в пострадянський час (Я.А.Береговий, А.Б.Іванко, Н.А.Калініченко, А.А.Кендюхова, Н.В.Котелянець, В.О.Корецька, В.Г.Кузь, Г.Є.Левченко, В.М.Мадзігон, О.В.Максимчук, Т.І.Мантула, В.В.Моцак, Г.М.Перебийніс, А.Я.Розенберг, Б.П.Хижняк). Досвід трудового, морального, естетичного виховання учнів Богданівської середньої школи №1 висвітлювався у книзі В.Неверова "Союз труда и красоты" (О трудовом, нравственном и эстетическом воспитании в сельской школе), перекладеній болгарською мовою.

Освітня діяльність і педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка практично не були предметом окремого дисертаційного дослідження за винятком дисертації О.В.Максимчук "Система трудового виховання в педагогічній спадщині І.Г.Ткаченка", у якій розкривається його внесок в теорію і практику трудового виховання та соціалізації учнівської молоді.

Актуальність проблеми, недостатній рівень наукової розробки питань, пов'язаних з освітньою діяльністю та педагогічною спадщиною І.Г.Ткаченка, відсутність дисертаційних досліджень в Україні з даної проблеми зумовили

вибір теми дисертаційного дослідження "Освітня діяльність і педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського і затверджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології Академії педагогічних наук України (протокол №5 від 14.06.1999 року).

Об'єкт дослідження – розвиток педагогічної теорії і практики сільської школи в Україні в другій половині ХХ ст.

Предмет дослідження - навчально-виховна і управлінська діяльність І.Г.Ткаченка.

Мета дослідження полягає у висвітленні наукової, педагогічної, управлінської й просвітницької діяльності І.Г. Ткаченка для актуалізації його внеску у розвиток педагогічної думки.

Завдання дослідження:

- дослідити становлення І.Г.Ткаченка як педагога та освітнього діяча;
- проаналізувати спадщину педагога-новатора та розкрити його основні педагогічні ідеї;
- узагальнити досвід роботи І.Г.Ткаченка у сфері управлінської діяльності;
- проаналізувати внесок І.Г.Ткаченка в розвиток сільської школи в Україні;
- розкрити значення діяльності І.Г.Ткаченка для розвитку історико-педагогічної та педагогічної науки в Україні.

Методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання з її вимогами об'єктивності, доказовості; положення про діалектичний зв'язок і взаємозумовленість явищ у суспільстві та необхідність їх вивчення в конкретно-історичних умовах, зв'язок історії з освітніми проблемами сучасності; доцільність творчого використання в сучасних умовах теоретичних здобутків і позитивного історико-педагогічного досвіду, адже життя педагога, його особиста біографія може виступати основою наукової реконструкції епохи, висвітлює загально- педагогічний досвід того чи іншого періоду.

Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних педагогів, присвячені науковому обґрунтуванню ролі праці у всебічному розвитку особистості учня (Г.Г.Ващенко, В.О.Сухомлинський, Д.О.Тхоржевський), теорії управління освітою і загальноосвітньою школою (Є.С.Березняк, В.І.Бондар, С.А.Гільманов, В.І.Загвязинський, М.І.Кондаков, Ю.А.Конаржевський, В.С.Пікельна, М.М.Поташник, М.І.Портнов, В.П.Сімонов, Р.Х.Шакуров), розкриттю змісту, функцій, видів діяльності керівників шкіл (Б.С.Кобзар, С.Е.Хозе, М.А.Шубіна, П.Т.Фролов),

різноманітним аспектам внутрішкільного контролю за викладанням навчальних предметів гуманітарного та природничо-математичного циклу (М.П.Легкий, Н.М.Островерхова, В.Г.Постовий, Д.І.Румянцева).

Комплексний підхід до вивчення проблеми дисертаційного дослідження зумовив використання сукупності **методів**: історико-педагогічного, теоретичного і системно-структурного методів з метою систематизації педагогічних ідей І.Г.Ткаченка щодо процесу навчання, освіти і виховання; конкретно-пошукових - аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації історичних матеріалів у ході вивчення педагогічної спадщини, навчальних планів тощо; ретроспективного - для виявлення і врахування перспективних педагогічних ідей І.Г.Ткаченка досліджуваного періоду в умовах сучасної української школи.

Організація дослідження. Дослідження проводилося у 1998-2006 рр. у 2 етапи.

На **першому етапі** (1998-2000 рр.) теоретично осмислювалася проблема, визначалися об'єкт, предмет дослідження, його мета і завдання; вивчалася історична й педагогічна література, здійснювався пошук інших матеріалів з цієї теми, вівся бібліографічний пошук; проводилася систематизація і первинне опрацювання отриманих даних, вивчалася література з теми наукового дослідження в бібліотеках м.Кіровограда, опрацьовувалися документи з Державного архіву Кіровоградської області.

На **другому етапі** (2001-2006 рр.) здійснювався поглиблений аналіз результатів дослідження, апробація їх як шляхом публікацій, так і обговорення доповідей та повідомлень на наукових семінарах, засіданнях кафедри педагогіки і психології Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, на науково-практичних конференціях, Міжнародних педагогічних читаннях, семінарах, курсах підвищення кваліфікації директорів, заступників директорів шкіл, вчителів, вихователів в обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Цей етап характеризується оформленням тексту дисертаційної роботи.

Джерельна база. Основними джерелами дослідження були матеріали Кіровоградської обласної наукової бібліотеки імені Д.Чижевського, бібліотеки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В.Винниченка, обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, документи фонду І.Г.Ткаченка в Державному архіві Кіровоградської області, документальні матеріали навчально-методичного кабінету школознавства Кіровоградського обласного ІІПО, матеріали державного педагогічно-меморіального музею В.О.Сухомлинського; листи В.О.Сухомлинського до І.Г.Ткаченка; документи сімейного архіву

І.Г.Ткаченка, архівів сучасників і соратників І.Г. Ткаченка, а також наукові праці, посібники І.Г.Ткаченка, публікації в періодичних виданнях тощо.

Наукова новизна і теоретичне значення. Вперше комплексно досліджено освітню діяльність та педагогічну спадщину І.Г. Ткаченка, визначено сутність його самодостатньої педагогічної системи, зокрема, таких її складових, як наукові засади управління школою та трудове виховання учнівської молоді. З'ясовано, що І.Г. Ткаченко зробив значний внесок в теорію і практику поєднання навчання з продуктивною працею, яка розглядалася ним як серцевина гармонійного розвитку особистості.

Розкрито взаємодію і взаємозбагачення самодостатніх педагогічних систем І.Г. Ткаченка та В.О. Сухомлинського, вперше показано внесок директора Богданівської середньої школи №1 в становлення і розвиток сухомлиністики.

Охарактеризовано основні положення його системи трудового виховання та соціалізації учнівської молоді, внесок вченого-педагога в підвищення кваліфікації керівників шкіл області, в методику викладання математики в середній школі.

Отримали подальше висвітлення ідеї І.Г. Ткаченка щодо проблем і перспектив сільської школи.

Розширено джерельне поле проблематики. У науковий обіг введено нові матеріали про життя та діяльність українського педагога-новатора, зокрема, особистий архів І.Г. Ткаченка, документа з архівів його сучасників, матеріали про розвиток освіти і стан школи в Україні в 50-70-ті роки ХХ ст.

Практичне значення дослідження. Основні положення і висновки дисертації використовуються у підготовці лекцій з історії педагогіки, в процесі написання рефератів, курсових та дипломних робіт з історії української педагогіки студентами педагогічного університету, у процесі підвищення кваліфікації вчителів, керівників шкіл в Кіровоградському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського. Окремі аспекти можуть бути творчо використані в умовах сучасних модернізаційних змін в освіті України, передусім в розробці системи трудового виховання учнів сільських шкіл та залучення молоді до громадського життя, яка б адекватно відповідала соціально-економічним умовам переходу до ринкових відносин.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена об'єктивним історико-логічним аналізом освітньої діяльності та педагогічної спадщини І.Г.Ткаченка, вивченням джерел з теми дослідження, комплексним застосуванням методів дослідження, адекватних меті, предмету та завданням роботи.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом повідомлень на засіданнях кафедри педагогіки і психології обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, на лекціях з історії педагогіки для вчителів

трудового навчання, директорів, заступників директорів шкіл з навчально-виховної роботи, вчителів математики та для інших категорій освітян на курсах підвищення кваліфікації в Кіровоградському обласному ІІПО, у виступах на науково-практичних конференціях, X Всеукраїнських і II Міжнародних педагогічних читаннях "Педагогіка В.О.Сухомлинського у діалозі з сучасністю", присвячених 85-річчю від дня народження В.О.Сухомлинського (Кіровоград – 2003), на Всеукраїнській науково-методичній конференції "Педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка в контексті модернізації шкільної системи освіти" (Кіровоград – 2004), в публікаціях у наукових збірниках та журналах.

Публікації. Результати дослідження відображені в 9 публікаціях, з них 6 – у фахових виданнях України, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (307 назв), 5 додатків (24 сторінки). Загальний обсяг дисертації 222 сторінки. З них 175 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, розкрито методологічні засади та методи дослідницької роботи, джерельну базу, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, достовірність та їх апробацію.

У **першому розділі** дисертаційного дослідження "Розвиток особистісних якостей І.Г. Ткаченка як управлінця на посаді директора Богданівської середньої школи №1" на основі широкого кола літературних та архівних джерел простежено шлях становлення І.Г.Ткаченка як педагога, здійснено періодизацію його педагогічної діяльності, яка відбувалась в складних умовах тоталітарної, а потім авторитарної політичної системи.

В дослідженні доводиться наявність цілісної самодостатньої педагогічної системи, створеної І.Г.Ткаченком. Органічними складовими цієї системи є організація навчально-виховного процесу і, зокрема, трудове навчання і виховання учнівської молоді, численні публікації І.Г.Ткаченка з актуальних проблем функціонування, перспектив розвитку сільської школи; досвід управлінської діяльності відомого педагога, його багатогранна робота з директорським корпусом області в рамках школи творчо працюючого директора при обласному інституті удосконалення вчителів; дослідження І.Г.Ткаченком методичних підходів до викладання базових дисциплін, різних аспектів формування наукового світогляду учнів, діяльності учнівських

наукових товариств, шкільних таборів праці і відпочинку, професійному становленню молодих вчителів тощо.

Проаналізовано теоретичні засади управлінської діяльності загальноосвітньою школою та їх розвиток І.Г.Ткаченком, докладно розглядається його внесок у післядипломну освіту керівників закладів середньої освіти Кіровоградщини у формі керівництва обласною школою передового педагогічного досвіду директорів опорних шкіл. Головним в її діяльності було формування нового педагогічного мислення, розвиток творчої активності слухачів, удосконалення вміння освітлювати повсякденні явища навчально-виховного процесу світлом педагогічної теорії, моделювати перспективний досвід.

Встановлено, що в науково-педагогічній спадщині І.Г.Ткаченка різноманітним аспектам внутрішкільного управління приділяється значна увага (монографія "Богданівська середня школа", статті "Директор в системі управління школою", "Кожному уроку - високу якість", "Шляхи ефективного вибору і застосування форм і методів внутрішкільного контролю за викладанням шкільних курсів наук" тощо). Надаючи пріоритетного значення управлінській діяльності, формуванню дієздатного, творчого, цілеспрямованого педагогічного колективу, він розробив систему організаційних і науково-методичних заходів, які враховували специфіку роботи адміністрації школи як з активом найдосвідченіших педагогів, так і молодих учителів у співдружності з науково-методичним активом школи. Ці заходи включали в себе: прогнозування розвитку школи на тривалу перспективу на основі глибокого педагогічного аналізу; створення науково обґрунтованої системи шкільного планування (від перспективного і річного плану роботи школи до чіткого тижневого планування і розробки детальних планів проведення кожного окремого заходу: семінару, конференції, засідання педагогічної ради, шкільної олімпіади, виставки, свята, місячника науки і техніки, предметного тижня); створення оптимальної динамічної системи науково-методичної роботи, спрямованої на постійне оновлення, розширення, збагачення теоретичних знань учителів з педагогіки і психології, удосконалення педагогічної майстерності, підвищення їх загальнокультурного рівня (науково-теоретичні, психолого-педагогічні семінари, семінари-практикуми, методичні об'єднання, творчі групи, проблемна лабораторія, конференції, педагогічні читання, диспути, самоосвітня діяльність, тощо). Проявлялася постійна турбота про професійне становлення молодих і малодосвідчених педагогів, проектування і розвиток їх педагогічної майстерності, надавалася компетентна допомога у створенні індивідуальної творчої лабораторії на основі діагностування, врахування наукових потенцій і

реальних можливостей кожного вчителя, реалізації індивідуально-діяльнісного підходу; передбачалося широке залучення вчителів до науково-педагогічних досліджень, формування готовності до аналізу власного досвіду, осмислення власної практики крізь призму психолого-педагогічної науки і вміння моделювати, створювати власний досвід; творчу реалізацію ідей В.О. Сухомлинського; гуманізацію внутрішкільного контролю, забезпечення його конструктивності й високої результативності; демократизацію шкільного управління, шляхом активізації діяльності колегіальних органів: ради, учнівського комітету, батьківського комітету; створення сприятливої атмосфери співдружності й співтворчості.

У дисертації відзначається, що І.Г.Ткаченко на основі глибокого аналізу своєї педагогічної діяльності здійснив подальше обґрунтування основних принципів керівництва школою, розробив вимоги до сучасного керівника загальноосвітнього навчального закладу. Діалектика внутрішкільного контролю, за І.Г.Ткаченко, полягає у забезпеченні гармонійності його складових, ефективної роботи усіх ланок навчально-виховного процесу. Для сучасної української школи проблема реалізації системи дидактичних вимог, напрацьованих у Богданівській школі під керівництвом І.Г.Ткаченка, є досить актуальною.

Мету управлінської діяльності відомий педагог-науковець вбачав у системній роботі щодо формування учителя-дослідника. Три десятиліття тому він ставив питання про необхідність організації в школах з якісною навчально-матеріальною базою і кваліфікованими педагогічними кадрами, науково-практичних лабораторій на громадських засадах для проведення досліджень у сфері дидактики. Організатором і керівником такої лабораторії має бути директор школи.

Досліджено, що ще в 70-ті роки І.Г.Ткаченко ставив питання про створення при університетах і педагогічних інститутах факультетів для підготовки керівників шкіл з числа талановитої молоді, розробив для Кіровоградського педагогічного інституту ім. О.Пушкіна орієнтовну програму факультативу для студентів "Наукові основи управління школою". Проблема підготовки керівників шкіл не вирішена і на початку ХХІ ст. і залишається гостро актуальною. Досить перспективними є думки І.Г.Ткаченка про самоосвітню діяльність керівників шкіл, наукову раду в загальноосвітній школі, необхідність розробки спеціального положення про науково-педагогічну та громадську діяльність директора школи.

В контексті управлінської діяльності виняткового значення, на думку І.Г.Ткаченка, набуває робота щодо формування педагогічної культури вчителя, яку він розглядав як органічну складову загальної культури особистості. Компонентами педагогічної культури І.Г.Ткаченко вважав глибоке знання

свого предмета, багатоманітність методів вивчення дитини, педагогічну етику, педагогічну творчість, науково-дослідну діяльність вчителя, єдність науки, майстерності, мистецтва в науково-виховній роботі тощо. Педагогічна культура неможлива без оволодіння загальнолюдськими культурними цінностями – науковими, моральними, естетичними. Трактуючи поняття "педагогічна культура", І.Г.Ткаченко не отожднює її ні з педагогічною майстерністю, ні з етикою. Він вважає, що педагогічна культура - це інтегральна якість особистості педагога, тісно пов'язана із загальною культурою вчителя та його високорозвинутим педагогічним мисленням.

Аналіз освітньої діяльності і педагогічної спадщини І.Г.Ткаченка дає підстави для висновку, що основне завдання школи може бути розв'язане лише за умови кваліфікованого керівництва з боку директора, творчого управління загальноосвітнім закладом. Причому, це творчість у сфері "загальних функцій" всієї педагогічної діяльності з інтеграції соціальних прогнозів, педагогічної теорії і практичних педагогічних знахідок; це творчість у сфері пошуку способів реалізації педагогічних ідей шляхом створення і втілення таких моделей школи, які б сприяли розвитку всіх граней особистості, відкривали б усі можливості для її самореалізації.

У дисертації розкрито значний внесок І.Г.Ткаченка в післядипломну освіту керівників шкіл Кіровоградщини. Протягом двох десятиліть він у тісному контакті з навчально-методичним кабінетом школознавства обласного інституту удосконалення вчителів працював над підготовкою кадрів керівників шкіл, очолюючи обласну школу передового педагогічного досвіду директорів опорних шкіл. Як керівник цієї структури він відзначався умінням глибоко проникати в сутність проблем психолого-педагогічної науки, уміло вивчати перспективний педагогічний досвід. Кожне заняття школи демонструвало його вміння майстерно володіти прогностичними, організаційно-регулятивними, контрольо-коригуючими та іншими вміннями.

У **другому розділі** "Педагогічна творчість І.Г.Ткаченка в контексті розвитку сільської школи" проаналізовано організацію навчально-виховного процесу в Богданівській середній школі №1, яка ґрунтувалась на поєднанні навчання з трудовим вихованням і спрямовувалась на виявлення і впровадження оптимального змісту навчального матеріалу та організаційних форм і методів розвитку й саморозвитку учнів на основі використання внутрішнього потенціалу особистості у сфері поєднання знань з основ наук і трудового навчання.

У дисертації показано, що ще в 50-70-ті роки ХХ ст. І.Г.Ткаченко, не вводячи поняття "продуктивне навчання", розробив основи теорії та запровадив у практику продуктивне навчання, яке набрало розвитку лише в 90-ті роки

минулого століття і змінило характер пізнавальної діяльності учня та роль вчителя у навчально-виховному процесі, оскільки орієнтувало вчителя і учня на свободу творчості і самопізнання як основу організації всіх занять.

У ході наукового пошуку встановлено, що новаторським є внесок І.Г.Ткаченка в розробку змісту, форм і методів реалізації трудового виховання, навчання й соціалізації учнівської молоді. Якщо В.О.Сухомлинський на основі глибокого аналізу дослідницької діяльності учнів Павлівської школи, естетичної спрямованості дитячої праці, винахідництва, суспільно корисної та продуктивної праці підлітків та юнаків вперше в історії вітчизняної педагогіки сформулював 12 принципів трудового виховання, то І.Г.Ткаченко на практиці реалізував та закріпив їх, перетворивши Богданівську школу на Всесоюзну педагогічну лабораторію. І.Г.Ткаченко визначив зміст трудового виховання, окреслив його систему і складові частини, зокрема, уроки з основ природничих наук, спеціальних дисциплін в умовах тісної взаємодії з агропромисловим комплексом, можливості позакласної роботи, трудового навчання в процесі навчально-виробничої практики в сільськогосподарському виробництві.

Проведене дослідження показало, що у своїй педагогічній діяльності І.Г.Ткаченко через аналіз змісту сільськогосподарського оточення визначив провідні чинники трудового виховання, науково обґрунтував тематику найбільш ефективних виробничих процесів. Він довів, що навчальна праця в сільській школі може виконувати закладені в ній виховні функції за умов, коли вона поєднується з вивченням наукових основ сучасного виробництва, прогресивними технологіями, автоматизацією виробничих процесів. Окреслено і визначено зміст системи трудового виховання та її складових частин, а саме: трудове навчання в гуртках, секціях і наукових товариствах, які функціонують у позакласній роботі; трудове виховання в сім'ї; трудове виховання в колективах винахідників і раціоналізаторів базового виробництва. І.Г.Ткаченком науково обґрунтовано види сільськогосподарської праці для учнів відповідно до їх віку, здоров'я як необхідна умова розвитку природних задатків і здібностей, у повній мірі задоволення їх допитливості й пізнавальних інтересів. Ним було визначено для кожного колективу учнів старших класів перспективні трудові завдання на 1-2 роки по створенню матеріальних цінностей, які мають велике суспільне значення для школи, села. Система перспективних трудових завдань, будучи підпорядкованою ідеї трудової політехнічної підготовки учнів-старшокласників, виступає ефективним інструментом моральної і психологічної підготовки учнів-старшокласників до праці у сфері сільськогосподарського виробництва. Отже, внесок І.Г.Ткаченка в розробку змісту, форм і методів реалізації трудового виховання, навчання і соціалізації учнівської молоді, є новаторським.

На значному фактичному матеріалі доведено, що створена у 1957 році однією з перших в Україні і колишньому Союзі учнівська виробнича бригада Богданівської середньої школи стала органічною складовою системи трудового навчання і виховання, важливим засобом розвитку дослідницьких умінь учнів. І.Г.Ткаченко надавав великого значення ефективності діяльності органів самоуправління бригадою, оптимальному поєднанню педагогічного керівництва і науково-господарського (з боку спеціалістів місцевого господарства) з учнівським самоврядуванням. Ним на наукових засадах було розроблено умови, які забезпечували ефективну діяльність учнівської виробничої бригади, визначено перспективні напрями удосконалення її функціонування, які зводились до такого:

- оволодіння членами бригади новою сільськогосподарською технікою, прогресивними технологіями виробництва сільськогосподарської продукції на основі теоретичного і практичного вивчення природничих наук і поглиблене трудове виховання;

- впровадження в діяльність бригади наукової організації праці і господарського розрахунку;

- розширення кола організаційних і виробничих функцій її органів учнівського самоврядування;

- створення навчально-виробничих ланок для виконання сільськогосподарських робіт;

- залучення до роботи з бригадою учених-селекціонерів, науковців обласної сільськогосподарської дослідної станції, теоретиків педагогічної науки тощо.

В дисертації встановлено, що за порадою В.О.Сухомлинського в Богданівській середній школі була розроблена програма трудового і духовного спілкування наставників базового сільськогосподарського підприємства з членами бригади, здійснення її позитивно позначалось на формуванні світогляду вихованців, на свідомому виборі багатьма з них сільськогосподарських професій.

Аналіз виявлених документів, літературних джерел, інших матеріалів свідчить про значний внесок І.Г.Ткаченка в методику викладання математики в загальноосвітній школі. Ставши на шлях подолання стереотипів у навчанні свого предмету, ще в другій половині 50-х – першій половині 60-х років, І.Г.Ткаченко був активним учасником експерименту під керівництвом О.О. Хмури (1923-1970), заслуженого вчителя УРСР, тодішнього директора Кіровоградського обласного інституту вдосконалення кваліфікації учителів, наукового кореспондента Науково-дослідного інституту педагогіки Української РСР, автора системи лекційно-практичного навчання

математики в середній школі. Результатом творчої співпраці було створення і практична апробація змістового наповнення організації навчального процесу – лекційно-практичної системи, яка ефективно втілювалась в Богданівській середній школі у варіанті реалізації рівневого підходу у викладанні математики.

Взявши активну участь у всесоюзній дискусії про шляхи поліпшення якості викладання математики в загальноосвітніх школах, започаткованій академіком І.Л. Понтрягіним у 1980 році, І.Г.Ткаченко розглядав проблему вдосконалення шкільної математичної освіти як комплексну за своїм характером, змістом і способами практичного здійснення, а для її вирішення вважав необхідним об'єднати зусилля провідних учених-математиків, методистів і талановитих учителів-практиків.

У **третьому розділі** "Вплив І.Г.Ткаченка на розвиток педагогічних ідей і шкільної практики" розкрито органічну взаємодію і взаємозбагачення педагогічних ідей В.О.Сухомлинського та І.Г.Ткаченка, проаналізовано внесок І.Г.Ткаченка у становлення і розвиток сухомлиністики (1970-1994).

У роботі зазначається, що у педагогічній спадщині І.Г.Ткаченка більше 30 праць, присвячених ґрунтовному осмисленню педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського.

Науковий аналіз освітньої діяльності і педагогічної спадщини І.Г.Ткаченка, як і спадщини В.О.Сухомлинського, неможливий без врахування того, що їх професійне становлення, науково-педагогічна діяльність відбувались в умовах сталінських та постсталінських часів, що не могло не накласти відбитку на їх педагогічну спадщину. Спираючись на дослідження Г.В.Касьянова, Є.О.Сверстюка, О.В.Сухомлинської, О.І.Вишневського в роботі доводиться близькість педагогіки В.О.Сухомлинського та І.Г.Ткаченка до ідеології шестидесятництва. Основу цієї педагогіки становили ідеї людиноцентризму, бачення дитини як неповторної особистості, диференційований підхід до організації навчально-виховного процесу.

У дослідженні, виходячи з соціально-економічних умов розвитку країни у другій половині ХХ ст., виділено два етапи взаємодії і взаєморозвитку педагогічних систем В.О.Сухомлинського та І.Г.Ткаченка:

Перший етап (1950-1970) - етап тісної співпраці директорів Павлиської і Богданівської середніх шкіл, обміну думками, реалізації спільних проектів навчально-виховної роботи. Обидва педагоги і науковці визначили стратегію і тактику впровадження праці у навчально-виховний процес. В Богданівській і Павлиській школах органічно поєднувались праця і краса, культ матері, Батьківщини, книги, хліба. У цих сільських школах панувала висока управлінська культура, наукова думка, функціонували навчально-дослідні

ділянки, майстерні, теплиці, шкільні сади, діяли наукові товариства, технічні гуртки тощо.

Проведене дослідження, широке використання епістолярного матеріалу дали можливість докладно висвітлити процес обміну думками, планами роботи над книгами, статтями обох педагогів. Особлива увага приділяється рішучій і безкомпромісній позиції І.Г.Ткаченка під час кампанії звинувачень на адресу В.О.Сухомлинського протягом 1967 року з боку консерваторів від педагогіки.

Другий етап (1970-1994) – етап багатогранної діяльності І.Г.Ткаченка з наукового осмислення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського і невтомної системної популяризації експериментально вивірених ним ідей. З цією метою використовувались такі форми роботи, як написання книг, статей, рецензій, спогадів про В.О.Сухомлинського, виступи на обласних, всеукраїнських, всесоюзних науково-практичних конференціях, читацькі конференції в Богданівській середній школі, розробка методичних рекомендацій щодо використання педагогічних ідей В.О.Сухомлинського тощо.

У ході наукового пошуку встановлено, що в умовах незалежної держави, коли зник жорсткий ідеологічний диктат, І.Г.Ткаченко дістав можливість з нових позицій проаналізувати педагогічну спадщину В.О.Сухомлинського, побачити в ньому яскравого представника народної педагогіки. Він переконливо довів, що В.О.Сухомлинський, живучи в заполітизованому суспільстві, розвинув складові народної педагогіки, активно використовуючи багатий арсенал української етнопедагогіки, зокрема, етичні бесіди - моральні заповіді, повчання, проповіді тощо. На думку І.Г.Ткаченка, ідея народності, уособлена в етичних бесідах - моральних заповідях В.О.Сухомлинського, знаходить у Павлиші свій подальший розвиток і осмислення в проведенні традиційних шкільних свят. Народна мудрість допомагала В.О.Сухомлинському формувати у вихованців високу мовленнєву культуру, уміння тонко відчувати красу рідної мови. Цьому сприяли уроки на лоні природи, методика проведення яких була розроблена В.О. Сухомлинським. На переконання І.Г.Ткаченка, це одна із золотих сторінок педагогіки народознавства.

Розкривається ще одна грань особистості богданівського директора, його готовність самовіддано пропагувати велику педагогічну спадщину В.О.Сухомлинського. Вона представлена через показ співпраці І.Г.Ткаченка із студентами і науковцями Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини в рамках діяльності наукової лабораторії "В.О.Сухомлинський і педагогіка ХХ століття".

Все це свідчить, що одним з найважливіших напрямів науково-педагогічної діяльності І.Г.Ткаченка була популяризація і творчий розвиток

педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського, а це дає підстави вважати богданівського директора одним з основоположників сухомлиністики.

Аналіз досвіду роботи ряду загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів Кіровоградської області свідчить про творче використання педагогічних ідей І.Г.Ткаченка щодо управлінської діяльності, організації методичної роботи, освоєння перспективного педагогічного досвіду, формування цілеспрямованого і дієздатного педагогічного колективу, вдосконалення методики викладання загальноосвітніх дисциплін, розумового, трудового, естетичного виховання. Значний досвід реалізації ідей І.Г. Ткаченка, які зазнали певної інтерпретації відповідно до нових умов розвитку суспільства, мають педагогічні та учнівські колективи Богданівської №1, Новороманівської загальноосвітніх шкіл Знам'янського району, а також ряд закладів системи професійно-технічної освіти області (ВПУ №4, ПТНЗ №8, професійний ліцей сфери послуг м. Кіровограда, аграрні ліцеї міст Олександрії та Гайворона, професійно-технічні училища №№3,7,36 м. Знам'янки, Олександрії та смт. Новгородки. Водночас зазначимо, що продуктивна праця, яка в практиці роботи Богданівської середньої школи № 1 широко поєднувалася з дослідницькою діяльністю учнів і закономірно сприяла розвитку їх творчих здібностей, у діяльності сучасних загальноосвітніх навчальних закладів практично не використовується.

Своєю практичною діяльністю, науковими дослідженнями ще в 50-70-ті роки ХХ ст. І.Г.Ткаченко відчував і прогнозував проблеми освіти рубежу ХХ і ХХІ століть, закладав підґрунтя педагогіки співробітництва, орієнтири виховання особистості, людини-трудівника.

Проведене дослідження дає підстави для висновку про необхідність ширшого і системнішого використання продуктивної педагогіки І.Г.Ткаченка в закладах і установах освіти області і держави.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

Вперше на засадах теорії наукового пізнання, в умовах деполітизації педагогічної науки дано комплексну характеристику освітньої діяльності і педагогічної спадщини І.Г.Ткаченка, виявлено провідні ідеї, розкрито роль вченого-педагога у розвитку освіти в Україні, його внесок у розвиток теорії і практики навчання і виховання. Простежено шлях становлення І.Г.Ткаченка як педагога-новатора, творця продуктивної педагогіки, здійснено періодизацію його педагогічної діяльності.

Педагог-новатор, І.Г.Ткаченко створив власну педагогічну систему, яка акумулювала досвід Богданівської середньої школи №1 з організації навчально-виховного процесу, трудового навчання і виховання учнівської молоді, специфіку діяльності, проблеми і перспективи сільської школи. Він здійснив подальше удосконалення системи управлінської діяльності в умовах сільської школи, проводив значну роботу з директорським корпусом області в системі післядипломної педагогічної освіти. Органічними складовими цілісної і багатогранної педагогічної системи І.Г.Ткаченка є дослідження ним науково-методичних підходів до викладання базових дисциплін, зокрема, математики, напрацьовані в Богданівській школі різні аспекти формування наукового світогляду учнівської молоді, зокрема, діяльність учнівських наукових товариств, шкільного табору праці і відпочинку тощо.

Важливим результатом дослідження є з'ясування новаторського внеску І.Г.Ткаченка в становлення і розвиток сухомлиністики в 1970-1994 рр. Досі цього аспекту діяльності І.Г.Ткаченка не торкався жоден дослідник. Протягом майже чверті століття І.Г.Ткаченко написав книгу та понад 30 статей, рецензій, спогадів, присвячених глибокому науковому аналізу різних аспектів педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського. Вперше зроблено глибокий аналіз праць І.Г.Ткаченка, вміщених у періодичних виданнях 50-90-х рр., у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та тих, що знаходяться у фондах обласного державного архіву, у фондах Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, в сімейному архіві І.Г.Ткаченка.

Розкрито актуальність для сучасної школи розробленої І.Г.Ткаченком теорії і практики трудового навчання і виховання, її основні принципи, форми та методи. Теоретичні розробки І.Г.Ткаченка як учителя-гуманіста, присвячувались виявленню і впровадженню науково обґрунтованого змісту навчального матеріалу і організаційних форм та методів передачі його учням у сфері поєднання знань з основ наук і трудового навчання. Все це може і на сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні служити надійною основою трудової, інтелектуальної, моральної підготовки випускників сільських шкіл на рівні вимог часу.

Досліджено внесок І.Г.Ткаченка в розробку різноманітних аспектів внутрішкільної управлінської діяльності. Ним була втілена в життя система організаційних і науково-методичних заходів, спрямованих на формування дієздатного, творчого педагогічного колективу.

Розкрито діяльність І.Г.Ткаченка з формування педагогічної культури вчителя, яку він розглядав як органічну складову загальної культури особистості.

Висвітлено внесок І.Г.Ткаченка в післядипломну освіту директорів шкіл Кіровоградської області, досвід керівництва ним протягом двох десятиріч обласною школою передового педагогічного досвіду керівників опорних шкіл. Ним було обґрунтовано складні проблеми психолого-педагогічної науки, відпрацьовувалися уміння виявляти, вивчати і поширювати перспективний педагогічний досвід, майстерне володіння прогностичними, організаційно-регулятивними, контрольними-коригуючими вміннями.

Розкрито актуальність у сучасних умовах розвитку українського суспільства поглядів і практичної діяльності педагога на проблеми і перспективи сільської школи, стратегічне завдання якої І.Г.Ткаченко вбачав у вихованні високоосвіченого, всебічно розвиненого молодого покоління, спроможного у своїй практичній діяльності використовувати найновіші досягнення науки і техніки, ефективно працювати в умовах науково-технічного прогресу у сфері оновлюваного сільськогосподарського виробництва.

Дисертація не вичерпує всіх аспектів освітньої діяльності і педагогічної спадщини І.Г.Ткаченка. Подальшого дослідження потребують вивчення системи трудового навчання, виховання і соціалізації учнівської молоді в спадщині І.Г.Ткаченка; взаємозв'язок трудового і морального виховання особистості в рамках учнівської виробничої бригади і табору праці та відпочинку; досвід інтернаціонального виховання молоді в процесі трудової діяльності, що набуває особливої актуальності в умовах все більше глобалізованого світу; діяльність І.Г.Ткаченка як учителя і викладача кафедри педагогіки вищого навчального закладу тощо.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у таких публікаціях автора:

1. Іванко А.Б. Освітня діяльність і педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка. - Кіровоград: ПП Поліграф-Терція, 2004.- 188 с.

2.Іванко А.Б. В.О.Сухомлинський, І.Г.Ткаченко: діалог самодостатніх педагогічних систем. 2-е видання, - Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2003.- 60 с.

3. Іванко А.Б. Педагогічні системи В.О.Сухомлинського та І.Г.Ткаченка: взаємодія і взаєморозвиток // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім.В.Винниченка. Серія: педагогічні науки. Випуск 24.- Кіровоград,2000.- С.96-103.

4. Іванко А.Б. Педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка і актуальні проблеми сучасної сільської школи // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка. Серія: педагогічні науки. Випуск 26. – Кіровоград,- 2000. - С.25-28.

5. Іванко А.Б. Педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка і актуальні проблеми управління школою //Рідна школа.- 2001.- №3.- С.47-49.
6. Іванко А.Б. Невідомі факти з життя директора Богданівської школи Івана Ткаченка //Директор школи, ліцею, гімназії.- 2001.- №5-6.- С.136-140.
7. Іванко А.Б. Педагогічні системи В.О.Сухомлинського та І.Г.Ткаченка на тлі епохи: взаємодія і взаєморозвиток (1950-1970 рр.) //Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім.В.Винниченка. Серія: педагогічні науки. Випуск 52, ч.ІІ.- Кіровоград, 2003.- С.82-87.
8. Іванко А.Б. І.Г.Ткаченко про учнівську виробничу бригаду як одну з найважливіших ланок системи трудового виховання учнівської молоді // Імідж сучасного педагога. – 2004. - №2-3.- С.107-111.
9. Іванко А.Б. І.Г.Ткаченко про педагогічну культуру вчителя // Педагогіка толерантності.- 2004.- №1.- С.54-59.

АНОТАЦІЇ

Іванко А.Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка (1919 - 1994) - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки. - Інститут педагогіки АПН України, Київ, 2006.

У дисертаційному дослідженні на основі вивчення історико-педагогічної літератури, архівних матеріалів проаналізовано становлення І.Г. Ткаченка як педагога і науковця в конкретних історичних умовах, здійснено періодизацію його діяльності. Досліджено педагогічну систему І.Г.Ткаченка в органічному зв'язку з педагогікою В.О.Сухомлинського, розкрито сутність його новаторських педагогічних ідей, гуманістичні засади навчання і виховання.

У роботі визначено внесок вченого-педагога в створення власної оригінальної моделі управління сільською школою. Її стратегічне завдання він вбачав у вихованні високоосвіченого, всебічно розвиненого молодого покоління, здатного у своїй практичній діяльності ефективно використовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу.

Узагальнено досвід роботи І.Г.Ткаченка з організації навчально-виховного процесу, багатоаспектну діяльність у сфері підвищення кваліфікації управлінських кадрів загальноосвітніх шкіл. Розкрито значення діяльності І.Г.Ткаченка для розвитку педагогічної думки в області і в Україні.

Висвітлено досвід використання педагогічних ідей та досвіду І.Г. Ткаченка в практиці роботи сучасних закладів освіти Кіровоградщини.

Ключові слова: педагогічна система, становлення і розвиток сухомлиністики, учнівська виробнича бригада, педагогічна спадщина, управлінська діяльність.

Иванко А.Б. Образовательная деятельность и педагогическое наследие И.Г.Ткаченко (1919-1994) - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - общая педагогика и история педагогики.- Институт педагогики АПН Украины, Киев, 2006.

В исследовании раскрыты социально-экономические и педагогические условия формирования И.Г.Ткаченко как педагога и ученого, показана органическая взаимосвязь и взаимовлияние педагогических систем В.А. Сухомлинского и И.Г.Ткаченко на протяжении 50-70-х годов XX века, проанализирован вклад И.Г.Ткаченко в становление и развитие сухомлиністики (1970-1994).

В ходе научного поиска сделан вывод о наличии целостной, самодостаточной педагогической системы, созданной директором Богдановской средней школы №1 Кировоградской области. Органическими составляющими этой системы являются опыт этой школы по организации учебно-воспитательного процесса, в частности, трудового обучения и воспитания учащейся молодежи; вклад И.Г.Ткаченко в разработку актуальных проблем функционирования и перспектив развития сельской школы; опыт управленческой деятельности известного педагога, его многолетняя работа с директорским корпусом области в рамках школы творчески работающего директора при областном институте усовершенствования учителей; исследования И.Г.Ткаченко в сфере методики преподавания базовых дисциплин, различных аспектов формирования научного мировоззрения учащихся, деятельности ученических научных обществ, школьных лагерей труда и отдыха; профессионального становления молодых учителей и т.д.

Изучение фактического материала позволяет утверждать, что И.Г.Ткаченко четко определил содержание трудового воспитания, его систему и составные части – уроки естествознания, специальных дисциплин в условиях тесного взаимодействия с агропромышленным комплексом; возможности внеклассной работы, трудового обучения в процессе учебно-производственной практики в сельскохозяйственном производстве.

В работе подчеркивается, что опыт Богдановской средней школы под руководством И.Г.Ткаченко имеет неопределимое значение как для нынешнего этапа развития украинской системы образования, так и для ее будущего ибо целостной, действенной, научно обоснованной системы политехнического

образования, трудового обучения и воспитания, учитывающей особенности переходного периода к рыночной экономике, сегодня не существует.

Анализ системы трудового воспитания в Богдановской школе под руководством И.Г.Ткаченко позволяет утверждать, что в условиях реформирования аграрного сектора экономики Украины с учетом традиционной для украинцев склонности к индивидуальному землевладению и частной собственности исключительное значение приобретает возрождение лучших и самых ценных хлеборобских традиций, духовной связи с землей, гармонических отношений с природой. Именно этой цели может служить творческое использование педагогического наследия И.Г.Ткаченко.

Раскрыта актуальность в современных условиях развития украинского общества взглядов и практической деятельности педагога на проблемы и перспективы сельской школы, стратегическую задачу которой И.Г. Ткаченко видел в воспитании высокообразованного, всесторонне развитого молодого поколения, способного в своей практической деятельности использовать новейшие достижения науки и техники, эффективно работать в условиях научно-технического прогресса в сфере модернизируемого сельскохозяйственного производства.

Доказано, что образовательная деятельность и педагогическое наследие И.Г.Ткаченко дают основания для вывода о том, что основная задача школы может быть решена только при условии квалифицированного руководства со стороны директора, творчества в управлении общеобразовательным учреждением. Причем, это творчество в сфере "общих функций" всей педагогической деятельности: интеграции социальных прогнозов, педагогической теории и практических находок; это творчество в сфере поиска способов реализации педагогических идей путем создания и воплощения таких моделей школы, которые бы способствовали развитию всех граней личности, открывали бы возможность для ее самореализации.

Ключевые слова: педагогическая система, становление и развитие сухомлинистики, ученическая производственная бригада, педагогическое наследие, управленческая деятельность.

Ivanko A.B. Educational activities and pedagogical inheritance of I.G.Tkatchenko (1919-1994) - Manuscript.

Thesis for a candidate's of educationan degree on profession line 13.00.01 - general pedagogics and history of pedagogics. – The Pedagogical Institute of the Academy for Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2006.

In thesis research on the grounds of historical-pedagogic literature and archiv material's study the formation of I.G.Tkatchenko as a pedagogue and scientific

worker in concrete historical conditions was analyzed. The chronology of his activities was done. The pedagogical system of I.G.Tkatchenko in organic connection with V.O.Sukhomlynskiy's pedagogics was studied and the essence of innovatory pedagogical ideas of Bohdanivsky director was revealed. The humanistic methods of studies and bringing up were also studied.

I.G.Tkatchenko's work experience from creation of Labour training and bringing up of students youth system, many-aspect activities in the sphere of qualification improvement of secondary schools' management personnel was generalized.

The significance of I.G.Tkatchenko's activities for the development of pedagogical thought in the region and in Ukraine was revealed.

Key words: pedagogical system, the formation and development of sukhomlynistics, students' production team, pedagogical inheritance.